

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОНСТРУКТ ПОКЛИКАННЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ НАСТАНОВ ОСІБ РАНЬОГО ДОРОСЛОГО ВІКУ

Міщенко-Дрючило Вікторія Михайлівна,

аспірантка

Київського університету імені Бориса Грінченка

<https://orcid.org/0000-0001-8021-8293>

У статті розглянуто результати дослідження, проведеного у період з травня по липень 2022 року, щодо настанов осіб раннього дорослого віку про феномен покликання та його аспекти, зокрема, необхідність усвідомлення та реалізації покликання, період усвідомлення покликання, його вплив на якість життя людини, умови усвідомлення та реалізації, характер отриманих результатів як для людини, яка реалізує покликання, так і для суспільства загалом та ін.

За допомогою проведеного дослідження з'ясовано, що українські респонденти розглядають покликання крізь призму шести категорій «Функція» – 29,7%, «Процес/Результат» – 24,8%, «Афект» – 22,9%, «Мотив/Цінність» – 11,8%, «Здібності/Вміння» – 5,4%, «Душа» – 5,4%. Кожна з категорій містить ряд субкатегорій, що дало можливість глибше розкрити особливості настанов осіб раннього дорослого віку щодо покликання та виявити закономірності тлумачення цього феномену.

Досліджено також позиції українських респондентів щодо ряду важливих питань стосовно покликання. Це дало змогу зрозуміти, що українці більше орієнтовані на самореалізацію, реалізацію власного потенціалу, аніж на позитивний результат для інших людей чи суспільства загалом.

Завдяки отриманим результатам дослідження було можливо порівняти настанови осіб у віці від 21 до 30 років та від 31 до 40 років. Яскраво виражена тенденція у представників першої групи – надавати важливого значення соціальним умовам при реалізації покликання, натомість друга група, у порівнянні з першою, не надала такої ваги цим умовам.

Ще одним важливим етапом дослідження стало порівняння отриманих результатів з подібними результатами досліджень, які вже проводилися в Україні та за її межами. Це дало можливість з'ясувати особливості сприйняття покликання українськими респондентами, зокрема, часте використання слова «душа» щодо тлумачення поняття «покликання». Помітна також тенденція впливу культури на розуміння покликання, зокрема, для китайських студентів було важливим використання стосовно покликання поняття обов'язку, а також колективних очікувань від близьких та рідних.

Ключові слова: покликання, конструкт, особа раннього дорослого віку, функція, процес, результат, афект, мотиви, цінності, здібності, вміння, душа.

Mishchenko-Driuchylo Viktoriia. Psychological construct of calling through the prism of early adulthood persons' attitudes

This article examines the results of a research conducted in the period from May to July 2022 regarding the attitudes of early adults on the phenomenon of calling and its aspects, in particular, the need for awareness and realization of a calling, the period of awareness of a calling, its impact on the quality of a person's life, the conditions suitable for awareness and realization, the nature of the results obtained both for the person who pursues the calling and for society in general, etc.

With the help of the conducted research, it was found that Ukrainian respondents look at calling through the prism of six categories: 'Function' – 29.7%, 'Process/Result' – 24.8%, 'Affect' – 22.9%, 'Motive/Value' – 11.8%, 'Abilities/Skills' – 5.4%, 'Soul' – 5.4%. Each of the categories contains a number of subcategories, which made it possible to reveal more deeply the peculiarities of the attitudes of people of early adulthood regarding calling and to reveal the patterns of interpretation of this phenomenon.

The views of Ukrainian respondents regarding a number of important issues related to calling were also studied. Which made it possible to understand that Ukrainians are more

focused on self-realization, the realization of their own potential, rather than on positive results for other people or society in general.

Thanks to the results obtained from the research, it was possible to compare the attitudes of persons aged from 21 to 30 years and from 31 to 40 years. A clearly expressed tendency among the representatives of the first group is to attach great importance to social conditions when pursuing a calling, whereas the second group, in comparison with the first, did not attach such importance to these conditions.

Another important stage of the research was the comparison of the obtained results with similar results of studies already conducted in Ukraine and abroad. This made it possible to reveal some peculiarities of the perception of calling by Ukrainian respondents, in particular, the frequent use of the word 'soul' in relation to the interpretation of the concept of «calling». The tendency of the influence of culture on the understanding of calling is also noticeable, in particular, for Chinese students it was important to use the concept of duty in relation to calling, as well as collective expectations from relatives and friends.

Key words: *calling, construct, early adulthood person, function, process, result, affect, motives, values, abilities, skills, soul.*

Постановка проблеми. Тема покликання, зокрема, розуміння людьми цього конструкту та основних його аспектів, наразі активно досліджується як на теренах України, так і закордоном. Серед українських науковців необхідно виокремити О. А. Столярчук, О. П. Сергєєнкову, які досліджували настанови щодо покликання серед студентів психологічних спеціальностей, та Є. Мулярчука, який зосередив увагу на студентах педагогічного спрямування. Інтерес до феномену покликання проявили такі зарубіжні науковці як I. Hunter, B. J. Dik, J. H. Banning, C. Zhang, J. Wey, J. Zhang, T. Hagmaier, A. E. Abele, J. T. Bigham. Це дало можливість отримати та порівняти результати досліджень щодо настанов про покликання серед американських, китайських студентів та німецьких здобувачів ступеня PhD чи осіб, які вже мають ступінь PhD. Аналіз робіт вказаних науковців показав, що наразі лише невеликий їх відсоток присвячений виявленню настанов осіб раннього дорослого віку (21–40 років), а в Україні такі дослідження взагалі відсутні. Тому така прогалина спонукала провести дослідження серед українських респондентів у віці від 21 до 40 років і виявити особливості їхнього сприйняття феномену покликання та його різних аспектів. Подібне дослідження допоможе повніше побачити особливості сприйняття українцями феномену покликання та дослідити, у чому різниця у сприйнятті цього конструкту між представниками різних країн та культур.

Мета роботи – дослідити настанови осіб раннього дорослого віку (21–40 років) щодо поняття «покликання» та його основних аспектів.

Результат дослідження. Для дослідження настанов осіб щодо покликання у віці від 21 до 40 років було опитано 336 респондентів (з них – 322 осіб – жінки; 13 осіб – чоловіки; 1 особа ідентифікувала себе як «non binary»). Дослідження проводилося в період з травня по липень 2022 року. Також одним із завдань цього дослідження стало з'ясування того, чи відрізняються настанови щодо конструкту покликання в залежності від віку. Для цього респонденти були поділені на дві групи – перша охопила респондентів віком від 21 до 30 років (173 осіб), друга група – респонденти віком від 31 до 40 років (163 особи). Середнє значення по віку – 30,5. На початковому етапі дослідження було використано метод анкетування (використана авторська анкета), на наступному – метод якісного аналізу документів (протоколи відповідей респондентів) [1] і методи математичної статистики та аналізу, зокрема, визначення середніх значень, відсоткових співвідношень та ранжування. Обробка результатів відбувалася за допомогою комп'ютерної програми IBM SPSS Statistics (версія 24).

Одним з основних завдань було з'ясувати як особи у віці від 21 до 40 років розуміють та трактують для себе конструкт покликання. Тому респонденти мали можливість відповісти розгорнуто на питання «покликання – це...». Результати відпові-

дей було згруповано у шість великих категорій.

«Функція» – 29,7%, категорія, яка об'єднала відповіді, що розкривають покликання крізь призму функції, яку воно виконує для людини і суспільства в цілому. Субкатегорії, що сюди увійшли: «Активність» – 82,9% – відповіді пов'язані з тлумаченням покликання крізь призму понять «професія», «заняття», «праця», «сродна праця», «фах», «улюблене діло». Тобто основний акцент тут робиться на активності особистості у певному виді діяльності; «Сенс життя» – 11,5% – характеризується такими висловами «що є цілю твого життя», «те, чим ти живеш щодня» та ін.; «Обов'язок» – 2,8% – люди розуміють покликання, як певний обов'язок, який людина повинна виконувати «що ти повинен робити для вираження своєї особистості», «це те, ким мені судилося бути у житті», та ін.; «Досвід» – 1,2% – поєднання покликання з життєвим досвідом людини «сукупність талантів та життєвого досвіду»; «Служіння» – 0,8% – розуміння покликання як служіння людям; «Вибір» – 0,4% – розуміння покликання як вибір людини; «Божа вказівка» – 0,4% – розгляд покликання крізь призму божої волі «божа воля на життя людини».

«Процес/Результат» – 24,8%, категорія, яка характеризує покликання крізь призму його суттєвих ознак як процесу та результату, який можна отримати від його реалізації. Субкатегорії: «Користь» – 29,8% – розуміння покликання крізь призму принесення користі, також окремо прораховано кому повинна бути принесена користь (без деталізації характеру користі) – 30,3% – користь собі, 69,7% – користь іншим; «Самореалізація» – 21,5% – «прагнення до самовдосконалення», «це те, коли ти відчуваєш себе реалізованою», та ін.; «Успіх» – 17,1% – респонденти прямо зазначали про успіх у покликанні; «Подобається» – 8,4% – характеристика діяльності за покликанням крізь призму того, що це повинно подобатися; «Натхнення» – 5,5% – «це те що завжди викликає натхнення»; «Безкорисливість» – 3,6% – вказівка на характер роботи за покликанням, наприклад «професія, якою людина займається із задоволенням і без корисно»;

«Зусилля» – 3,6% – про наявність зусиль у покликанні, але ці зусилля характеризуються легкістю, наприклад «те, що тобі дається легко», «в тебе це дуже добре виходить малими зусиллями» (зауважимо, що про тяжкі чи великі зусилля респондентами не було зазначено); «Енергія» – 3,3% – охопила такі відповіді як «роль/діяльність/фах ... дає енергію на життя»; «Комфорт» – 2,9% – охопило відповіді «що дає змогу самореалізуватися, почуватися комфортно душевно та матеріально»; «Ресурс» – 2,5% – охопило відповіді «те, що хочеться постійно робити і від чого отримуєш ресурс»; «Віддача» – 1,1% – на перший погляд, подібна субкатегорія до енергії, але у цьому випадку мається на увазі те, що ти віддаєш, у випадку субкатегорії «Енергія» мається на увазі те, що отримуєш; «Зміст» – 0,7% – «те, що наповнює життя змістом», подібне до сенсу життя, але чіткої вказівки на сенс не було, тому трактування змісту для респондентів могло мати і інше змістовне наповнення, а, отже, і виокремлено в окрему субкатегорію.

«Афект» – 22,9%, категорія, яка охопила емоційну сферу, що пов'язана з покликанням. Субкатегорії: «Задоволення» – 66,8% – охопило всі відповіді респондентів, які пов'язані із задоволенням, при цьому не важливо його характер – фінансове чи емоційне; «Відчуття» – 11,7% – об'єднало відповіді, які вказували на наявність певних відчуттів щодо покликання, в тому числі без конкретизації характеру та виду таких відчуттів, наприклад «відчуття значущості», «відчуття, що ти народився для цього»; «Радість» – 9,7% – «та діяльність, від якої отримуєш радість»; «Щастя» – 9,2% – «коли ти робиш своє улюблене діло, і це приносить і тобі, і іншим щастя»; «Стан» – 2,6% – «стан коли із задоволенням у будь-яку пору року чи час доби без вагань підеш виконувати улюблену справу».

«Мотив/Цінність» – 11,8%, категорія об'єднала мотиваційно-ціннісну сферу людини, яка пов'язана з покликанням. Субкатегорії: «Бажання» – 46,7% – «хочеться займатися», «те, до чого відчуваємо бажання»; «Прагнення» – 21% – «прагнення до самовдосконалення», «тяжіння людини виконувати певну діяльність»;

«Схильність» – 16,2% – «вродженна схильність», «схильність до певного типу діяльності»; «Інтерес» – 8,6% – «викликає інтерес», «сфері, яка викликає цікавість та захопленість»; «Цінності/Установки» – 4,8% – «діяльність, яка приносить задоволення, відповідає моїм цінностям»; «Переконання» – 2,9% – «глибинне переконання, що це є та діяльність, для якої я була створена/народилася».

«Здібності/Вміння» – 5,4%, категорія, яка охопила відповіді, що акцентували увагу на здібностях, як обов'язковій характеристиці покликання (також сюди увійшли відповіді із вказівною на задатки, обдарованість, талант – як кількісний прояв здібностей), а також вміння і навички, які пов'язані з усвідомленням та реалізацією покликання. Субкатегорії: «Здібності» – 69,6% – «певні фізичні чи/та розумові здібності закладені природою», «це те що дано людині природою»; «Вміння» – 30,4% – «діяльність, в якій реалізуєш свої вміння на максимум».

«Душа» – 5,4%, категорія об'єднала ті відповіді, у яких респонденти робили згадку про душу, як важливу характеристику для тлумачення покликання. У даному випадку субкатегорії відсутні, приклади відповідей – «те, чим хоче займатись твоя душа», «те, до чого в людини лежить душа», «те, чого потребує «душа»».

Аналізуючи відповіді респондентів у залежності від приналежності до вікової групи – перша група (21–30 років) та друга група (31–40 років), були помітні наступні відмінності. Категорії «Мотив/Цінність» надала перевагу перша група – 51 респондент, натомість у другій групі її вказали лише 40 осіб. Можемо припустити, що така перевага у осіб віком від 21 до 30 років обумовлена тенденціями в суспільстві, які популяризуються у мережевому просторі, щодо необхідності з'ясовувати мотиви власної поведінки, усвідомлювати власні бажання щодо конкретної діяльності, визначати власну систему цінностей та ставити цілі, які будуть їй відповідати.

Відмінності спостерігаються ще й у категорії «Душа» – у першій групі на цей аспект вказало 26 осіб, у другій групі – 16 осіб. Такі результати можна трактувати по-різному, наприклад, може здаватися,

що категорія «Душа», тісно пов'язана з релігійним аспектом, тоді позиція респондентів, які виховувалися в період до та під час формування незалежної України може бути зрозумілою, адже на той період питанням релігії в суспільстві не надавалося великого значення. Проте під час опитування нами було сформовано підкатегорію «Божа воля», коли респонденти вказували хоч не на пряму, але на релігійний аспект. У випадку з «Душею» розуміємо, що потрібно враховувати не аспект релігії, а аспект віри та духовного зростання, на який останнім часом також робиться акцент у соціальних мережах. Тому можемо припустити, що популярність теми «душі» у конструкті покликання якраз і обумовлена популяризованими наразі темами – дослухатися до себе, до своєї душі, своїх бажань.

Щодо субкатегорій, то відмінності спостерігалися наступні. «Прагнення» – у першій групі обрало 16 осіб, у другій – 6 осіб. Як один із аспектів мотиваційної сфери «прагнення», якраз і показують тенденцію групи у віці 21–30 років акцентувати на важливість мотиваційного аспекту в покликанні. «Щастя» – у першій групі обрало 6 осіб, у другій – 12 осіб. Як бачимо, що концепція щастя крізь призму покликання для респондентів у віці від 21 до 30 років не набула актуальності і можемо припустити, що така ситуація спостерігається у зв'язку вибудовуванням для даної групи осіб інших понять, які замінюють чи стають синонімами категорії «щастя» – духовне зростання, успіх, комфорт та ін. «Енергія» – у першій групі 2 респондентів, а в другій групі – 7. Спостерігається незначна тенденція використання цієї субкатегорії. І це можна пояснити тим, що респонденти у віці від 21 до 30 років трактують результат від покликання по-іншому, зокрема через призму субкатегорії «Комфорт» (у першій групі її зазначило 6 респондентів, у другій – 2). І цікаві результати у субкатегорії «Зусилля» – у першій групі 3 осіб, у другій – 7 осіб. Нагадаємо, що у даному випадку мова йде про те, що не потрібно докладати значних зусиль щодо реалізації покликання. Тому такий результат можна трактувати як такий, що представники першої групи усвідомлюють, що покликання це не лише

про задоволення та щастя, а й про ті значні зусилля, які потрібно докладати, щоб отримати результат. Тобто щодо покликання у таких респондентів немає ілюзій і є усвідомлення його негативних аспектів. На противагу респондентам з другої групи, які можливо, романтизують феномен покликання, зокрема, процес його реалізації і не сприймають його як таким, що потребує докладання значних зусиль.

Наступне, що вдалося встановити щодо покликання – чи потрібно його шукати та реалізовувати. Щодо пошуку – позитивно відповіли 83,6% опитаних, щодо реалізації – 89%. Інші респонденти займали позитивну сторону, але з певними умовами, заперечували або вказували, що це вибір самої людини.

Важливим було зрозуміти, як респонденти розглядають можливість усвідомлення покликання на певному етапі життя: це може статися у будь-якому віці – 60,7%; в ранній дорослості (від 21 до 40 років) – 27,1%; в юності (від 15 до 21 року) – 6%; в підлітковому віці (від 10(11) до 15 років) – 1,8%; в дитинстві (від народження до 10(11) років) – 0,9%; в зрілості (від 40 до 60 років) – 0,9%; в старості (від 60 і до смерті) – 0,3%; інше – 2,1%. Ці результати цінні з точки зору того, що більшість респондентів не обмежують себе певними віковими рамками щодо усвідомлення покликання і це позитивний момент у контексті практики – під час роботи з консультантами щодо усвідомлення покликання. Ще одна цікава закономірність, що респонденти у віці від 21 до 40 років надали значний відсоток, а саме 27,1%, етапу ранньої дорослості. Це може вказувати на те, що представники цієї групи сподіваються знайти покликання або вже знайшли його саме у цей період. І ще важливий момент – на юнацький вік припадає незначний відсоток, а в нашому суспільстві саме в цей період відбувається вибір майбутньої професії та навчального закладу, де буде здобуватися вища освіта. І саме це може вказувати на одну з причин того, що у нашому суспільстві є тенденції до зміни професії після того як отримає першу освіту.

Цінним було дізнатися настанови респондентів щодо сфер, у яких може про-

являтися покликання: професійна діяльність – 28,9%; хобі – 22,8%; громадська діяльність (наприклад волонтерство, благодійність та ін.) – 21,2%; родина – 11,5%; неформальне навчання (професійні курси, онлайн освіта, професійне стажування) – 8,4%; близькі стосунки – 2,6%; у будь-якій сфері життя – 1,8%; формальна освіта (забезпечується державними та приватними закладами освіти та складає офіційну систему освіти країни) – 1,6%; всі вищевказані сфери – 1,1%. Ці результати додатково підтверджують ідею того, що часто покликання сприймається як реалізація людини у певній професії. Проте виокремлення хобі, громадської діяльності і родини вказує на те, що в сприйнятті респондентів покликання розширюється змістовно як конструкт.

Щодо того, чи повинна реалізація покликання супроводжуватися визнанням іншими людьми результату діяльності за покликанням, відповіді були наступні: ні – з 50%; так – 34,2%; невпевненість – 11%; так, з умовою – 2,7%; ні, з умовою – 2,1%. Ось тут можемо спостерігати важливу тенденцію відходу від сприйняття покликання виключно як служіння для Бога чи для інших, що було на ранніх етапах сприйняття покликання, і переходу до сприйняття покликання як такого конструкту, цінність якого у самореалізації і отриманні задоволення від результату безпосередньо самою людиною. Підтвердженням цього буде також відповідь респондентів щодо того, чи повинна людина отримувати задоволення від самого процесу реалізації покликання: так – 94,9%; ні – 9%; невпевненість – 2,4%; так, з умовою – 1,8%.

Ще один морально-етичний аспект, який є важливим у пізнанні конструкту покликання – це чи може бути результат покликання негативним для суспільства: так, результат реалізації покликання може бути негативним – 43,8%; ні, результат повинен бути виключно позитивним – 43,8%; невпевненість – 7,4%; інші види результату – 1,8%; так, з умовою – 1,8%; ні, з умовою – 1,5%. Як бачимо, ці результати відрізняються від питання щодо визнання іншими людьми результату покликання. Тобто для респондентів не так

важлива оцінка результату покликання іншими людьми, але власна оцінка його як позитивний чи негативний є суттєвою.

Оскільки наразі науковці виокремлюють три етапи у сприйнятті покликання – класичний, неокласичний та сучасний [2], важливо було зрозуміти, яку мету в реалізації покликання вбачають респонденти. Результати виявилися наступними: отримання задоволення від обраної діяльності – 35,6%; реалізація власного потенціалу – 35%; допомога іншим людям – 11,5%; отримання фінансової вигоди – 10,9%; отримання певного соціального статусу – 2,2%; всі запропоновані варіанти відповідей – 0,5%; інші наслідки без уточнення – 0,5%; для себе (певні вигоди для себе) – 0,3%; для інших (певні вигоди для інших, і не тільки людей) – 0,1%. Суттєвий розрив відповідей про отримання задоволення від обраної діяльності і реалізації власного потенціалу якраз і вказують на зміну вектору сприйняття покликання від обов'язку перед іншими до обов'язку щодо себе у покликанні [3].

На підтвердження цінності покликання як самореалізації людини, можна вказати відповіді респондентів і на питання щодо того, як впливає покликання на якість життя людини: усвідомлене та реалізоване покликання сприяє самореалізації та розвитку людини – 41,2%; усвідомлене, але нереалізоване покликання може викликати почуття спустошеності та безцільності існування – 34,8%; не обов'язково впливає, людина може бути успішною і без усвідомлення та реалізації покликання – 21,5%; реалізація усвідомленого покликання позбавляє людину спонтанності, додає їй обов'язків – 1,8%; інше – 0,7%. Важливий результат щодо розуміння респондентами того, що покликання, яке усвідомлене, але нереалізоване може мати негативні наслідки для людини. Це якраз про те, що покликання таїть в собі не лише позитивні, але й негативні аспекти, і респонденти розуміють ці аспекти і ризику, пов'язані з усвідомленням покликання.

Серед умов, які сприяють усвідомленню покликання, респонденти обрали наступні: знання своїх задатків і здібнос-

тей – 32,2%; сформовані життєві цілі – 19,7%; розвинені інтелект і воля – 17,8%; підтримка та поради близького оточення – 11,6%; доступ до якісних консультацій з профорієнтації – 8,4%; багатий життєвий досвід – 8,1%; релігійні переконання – 1,6%; інше – 0,7%. Цікаво, що умови про наявність життєвих цілей і розвинені інтелект і волю переважають у першій групі, а от про необхідність багатого життєвого досвіду більше акцентують увагу представники другої групи.

Серед соціально-економічних умов, які сприяють реалізації покликання, респонденти обрали наступні: наявність вільного доступу до освіти – 29,2%; стиль сімейного виховання – 25,8%; стабільна соціально-економічна ситуація в країні та світі – 21,0%; розвинутий ринок професій в країні та світі – 17%; сприятлива державна політика – 6,2%; інше – 0,8%. Щодо соціально-економічних умов, то спостерігається тенденція у представників першої групи вказувати на значущість цих умов (за виключенням стилю сімейного виховання), на відмінну від осіб у віці від 31 до 40 років. Можна припустити, що виокремлення зовнішніх умов, які не залежать від волі людини, можуть вказувати на часткове перекладання відповідальності у разі невдач з реалізацією покликання саме на ці умови. По-друге, тут можна розглядати зазначені умови, у випадку їх відсутності, як перешкоди на шляху реалізації покликання. І тут постає питання для подальших досліджень, як буде впливати на представників першої групи відсутність цих умов та чи зможуть вони подолати перешкоди на шляху реалізації покликання, якщо вони надають цим умовам важливого значення.

Серед провідних психологічних умов, які сприяють реалізації покликання, респонденти виокремили: віра у власні сили впоратися з різними ситуаціями – 20,4%; здатність до рефлексії (здатність дивитися на себе з боку, визначати свої сильні і слабкі сторони) – 17,7%; цілеспрямованість – 16,4%; прагнення до постійного розвитку – 14,1%; уміння протистояти думкам інших та відстоювати власну позицію – 13,8%; уміння приймати себе таким як ти є – 10,7%; вміння вибудовувати відносини з людьми – 6,5%; інше – 0,5%.

У випадку з психологічними умовами, представники першої групи вказали на перевагу здатності до рефлексії, цілеспрямованості, вміння вибудовувати відносини з людьми та прагнення до постійного розвитку. Представники другої групи надали більшу перевагу вірі у власні сили, умінню протистояти думкам інших.

Аналіз отриманих результатів зроблено крізь призму порівняння результатів подібних досліджень щодо настанов осіб про покликання проведених українськими та зарубіжними науковцями. Для початку звернемося до дослідження, проведеного Столярчук О. А. та Сергеєнковою О. П. серед студентів, які освоюють психологічну спеціальність. Так, результати щодо тлумачення феномену покликання показують, що вони частково співпадають з тими категоріями, які були запропоновані у нашому дослідженні. Студенти виокремлюють у тлумаченні покликання внутрішні мотиви, певну справу чи сферу діяльності, здібності, потенціал, емоційну складову, сенси, цінності. Аналогічно, як і в осіб раннього дорослого віку, студенти надали перевагу життєвій самореалізації замість соціального обов'язку і жертвності (користь іншим). Трійка лідерів щодо сфери, де може проявлятися покликання, повторилася і в студентів – професія, хобі, громадська діяльність. Щодо часу, коли можливе усвідомлення покликання, спостерігається тенденція обирати той період, у якому зараз знаходяться респонденти – у даному випадку, це період юності, також акцент робиться на ранню дорослість та підлітковий період, який представники ранньої дорослості нечасто обирали як потенційний вік для усвідомлення покликання. Також спостерігається низький відсоток для періодів зрілості і старості у представників ранньої дорослості, а щодо студентів, то вони взагалі не вказали на ці періоди. При цьому характерно, що особи раннього дорослого віку віддали найбільше переваги можливості усвідомити покликання у будь-якому віці. Подібні тенденції зустрічаються також щодо впливу покликання на якість життя людини – враховується і позитивний аспект, але при цьому є акцент на те, що нереалізоване покликання може призводити до негативних наслідків. Трійка

найголовніших умов для усвідомлення покликання також повторилася у обох дослідженнях – знання своїх задатків і здібностей, сформовані життєві цілі та розвинені інтелект і воля [4].

Ще одне дослідження, проведене українським науковцем Є. Мулярчуком, стосується розгляду покликання крізь філософську-етичну призму. Проте науковець в тому числі досліджував, як розуміють феномен покликання студенти педагогічного університету. Згрупувавши відповіді респондентів щодо розуміння покликання, науковець запропонував виокремити три види проявів покликання залежно від провідних особистісних орієнтацій: самореалізація, соціалізація (користь для інших) та трансценденція (служіння ідеалам істини, добра, краси, прагнення досконалості, наближення до Бога як до мети власного життя) [5, с. 258]. Такий підхід відображає в тому числі і настанови осіб раннього дорослого віку щодо покликання – де вказується цінність реалізації власного потенціалу та самореалізації як такої, при цьому не хітується аспект користі для інших і частково жертвності та служіння, а також надання покликанню глибшого змісту як сенсу життя, місії. Частково також елементи, які виокремлює Є. Мулярчук, як складові смислової конструкції покликання, а саме бажання, здібності, реалізація та благо [5, с. 258] відображаються і в настановах осіб раннього дорослого віку. Серед опитаних студентів через індивідуальне інтерв'ю було з'ясовано, що вплив на вибір покликання було здійснено через родину, оскільки респонденти вказали, що були з родин, в яких є педагоги. Такий результат показує на важливість середовища в якому виховується особа [5, с. 255], що підтверджується результатами нашого дослідження щодо важливості підтримки і порад оточення при усвідомленні покликання. Також науковець приходить до висновку, що коли йдеться про покликання, то релігія не впливає на предмет і сферу здійснення покликання, але може стати чинником формування готовності людини до прийняття свого покликання і служінню меті, яке закладене в цьому покликанні [5, с. 258]. У рамках свого дослідження Є. Мулярчу звертається і до дослідження

J. T. Bigham [5, с. 258], проведеного серед студентів християнського університету, в якому відображається акцент на Богові як джерелі покликання при тлумаченні поняття «покликання» [5, с. 285]. Подібні результати обумовлені чітким підходом до підбору респондентів за критерієм того, що вони мали духовний досвід (spiritual experience) або духовне керівництво (spiritual guidance), коли приймали рішення стати вчителем [6]. Припускаємо, що саме це і відобразилося на результатах опитування студентів, у випадку з представниками ранньої дорослості, єдина умова відбору була лише вік, тому і бачимо різні результати.

Дослідження науковців I. Hunter, B. J. Dik, J. H. Banning серед студентів, представників декількох американських закладів освіти, дозволило виокремити три основні теми, крізь призму яких респонденти розуміли конструкт покликання та поведінкові наслідки покликання – «спрямовуюча сила», «особиста відповідність, благополуччя, смисли», «альтруїзм» [7]. Тема «спрямовуюча сила» об'єднала такі підтеми, як Божя воля/план/дар, почуття призначення, зовнішня сила, що веде людину. Ця тема також відображається у відповідях представників ранньої дорослості, зокрема, в категорії «Функція», але не набула значної популярності. Тема «власна відповідність, благополуччя та смисл» об'єднала відповіді стосовно сильних сторін людини і її інтересів, позитивних результатів від покликання, благополуччя та наповненості змістом. Ця тема змістовно частково перегукується з категоріями «Процес»/Результат, «Афект» та «Мотив/Цінність». Тема «альтруїзм» – це про ті позитивні зміни суспільства в цілому та інших людей зокрема, тобто про користь для інших. Ця тема також частково закладена у субкатегорії «Користь», у якій перевага надавалася також користі іншим на противагу користі собі. Ще одна тема, яка проявилася під час відповідей про поведінкові наслідки покликання – це самовіддача, тобто в основі закладена відданість справі, яку обирають у якості покликання [7]. Ця тема також згадувалася представниками ранньої дорослості і відображена у субкатегорії «Віддача», але вона також не набула популярності.

Науковці C. Zhang, B. J. Dik, J. Wey, J. Zhang досліджували ставлення до конструкту покликання студентів китайських навчальних закладів. Аналіз відповідей респондентів дав змогу виокремити чотири основні теми [8]. Перша «Спрямовуюча сила», яка стала найбільш популярною серед студентів і охопила наступний ряд складових. Зокрема, «почуття обов'язку», тобто людина має обов'язок займатися тією діяльністю, яку ідентифікує для себе як покликання. При цьому обов'язок може бути перед собою, країною чи колективом. Зауважимо, що почуття обов'язку в контексті покликання це те, що відрізняє результати досліджень проведених американськими, так і українськими дослідниками. Науковці даються одне із пояснень акценту на почуттю обов'язку саме характеристикою колективізму, яка притаманна китайській культурі, тому виконання обов'язків перед іншими є важливим для покликання [8]. Нагадаємо, що у представників ранньої дорослості тема обов'язку згадується, але все-таки переважає акцент на самореалізації. Релігійні аспекти покликання згадувалися нечасто серед китайських студентів, аналогічне спостерігаємо у представників ранньої дорослості. Покликання також розглядають як місію чи колективні очікування, тобто необхідність виконувати певну діяльність, оскільки цього очікує від людини сім'я чи суспільство. Звертаємо увагу, що для представників ранньої дорослості важливі не очікування від родини і близьких, а лише їхня підтримка і поради. Розглядають студенти покликання крізь призму віри чи долі, але віра використовується не як релігійний, а скоріше як світський конструкт, що частково відображається і у відповідях осіб раннього дорослого віку. Ще одна окрема тема, яка стала другою за популярністю – «Смисли і цілі», що означає тлумачення покликання як вищої цілі чи реалізація власного смислу. Третя тема охопила «Активні тенденції» і означає, що покликання може давати позитивну силу, яка і мотивує людей жити за покликанням. Ці дві теми згадуються у відповідях осіб раннього дорослого віку, але вони не настільки чітко ідентифіковані. Четверта тема «Альтруїзм», або просоціальна спрямованість, вказує на користь

суспільству та іншим, служіння власній нації [8]. Звертаємо увагу, що представники ранньої дорослості звертали увагу на користь іншим, але не було акценту на користь ні нації, ні держави, виокремлювалася користь іншим загалом.

Науковці T. Hagmaier, A. E. Abele проводили дослідження серед жителів Німеччини і змогли виокремити п'ять блоків, крізь призму яких респонденти розуміли покликання: трансцендентна спрямовуюча сила (transcendent guiding force), «ідентифікація зі своєю роботою» (identification with one's work), «відповідність людини і середовища» (person-environmental-fit), «ціннісно-орієнтована поведінка» (value-driven behavior)», «сенса та смисли» (sense and meaning) [9]. Як бачимо, закономірність щодо виокремлення спрямовуючої/трансцендентної сили повторилося у американських, китайських і німецьких респондентів і тільки частково відрізнялося змістовним наповненням. Вже було зазначено, що і в українських респондентів ці субкатегорії зустрічалися, але в силу своєї непопулярності були згруповані у інші категорії. Аналогічне спостерігаємо і щодо

інших блоків, виокремлених T. Hagmaier, A. E. Abele – вони також зустрічалися у відповідях осіб раннього дорослого віку, але градація на категорії відбулася за різними смисловими конструкціями.

Висновки. Подібність відповідей українських, американських, німецьких та китайських респондентів вказує на те, що конструкт покликання має багато спільного для представників різних країн. Але, у той же час, зустрічаються і принципові відмінності, які і вказують на вплив культури на покликання та його сприйняття у конкретному суспільстві. Зокрема, відображається важливість сприйняття покликання як певного обов'язку, а також цінність колективних очікувань щодо покликання для китайських респондентів. Натомість в українських респондентів яскраво просліджувалася тенденція виокремлення категорії «Афект», пов'язаної з емоційною сферою людини щодо покликання. І ще одна важлива категорія українських респондентів «Душа», яку частково можна порівняти з категоріями запропонованими зарубіжними науковцями у власних дослідженнях, але частота вживання слова «душа» стосовно покликання вражає.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Altheide, D., Coyle, M., DeVries K., Schneider, C. Emergent qualitative document analysis. Handbook of emergent methods. In S. N. Hesse-Biber & P. Leavy (Eds.) The Guilford Press. 2008. P. 127–151.
2. Laguda E., Ogunyemi K., Ohu E. From Success to Significance: Transforming Your Job into a Calling. *The Palgrave Handbook of Workplace Spirituality and Fulfillment*. Cham, 2018. P. 629–657.
3. Міщенко-Дрючило В.М. Феномен покликання крізь призму розуміння українськими та зарубіжними науковцями. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2021. Випуск 11. С. 131–139.
4. Столярчук О.А., Сергєєнкова О.П. Проблема усвідомлення особистістю покликання: теоретико-емпіричні аспекти. *Габітус*. 2022. № 41. С. 192–196.
5. Мулярчук Є.І. Покликання як філософсько-етичний феномен : дис. ... д-ра філософії в галузі філософії : 09.00.07. Київ, 2020. 382 с.
6. Bigham J. T. Role of Spirituality in Persons Choosing a Career in Education: Calling as a Motivating Factor. A Dissertation, Liberty University. USA, 2008. 103 p.
7. Hunter I., Dik B. J., Banning J. H. College students' perceptions of calling in work and life: A qualitative analysis. *Journal of Vocational Behavior*. 2010. Vol. 76, no. 2. P. 178–186. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2009.10.008> (date of access: 19.07.2023).
8. Work as a Calling in China / C. Zhang et al. *Journal of Career Assessment*. 2014. Vol. 23, no. 2. P. 236–249. URL: <https://doi.org/10.1177/1069072714535029> (date of access: 19.07.2023).
9. Hagmaier T., Abele A. E. The multidimensionality of calling: Conceptualization, measurement and a bicultural perspective. *Journal of Vocational Behavior*. 2012. Vol. 81, no. 1. P. 39–51. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2012.04.001> (date of access: 19.07.2023).

REFERENCES:

1. Altheide D., Coyle, M., & DeVriese, K. (2008) Emergent qualitative document analysis. Handbook of emergent methods. In S. N. Hesse-Biber & P. Leavy (Eds.) The Guilford Press, 127–151.
2. Laguda E., Ogunyemi K., & Ohu E. (2018) From Success to Significance: Transforming Your Job into a Calling. *The Palgrave Handbook of Workplace Spirituality and Fulfillment*. Cham, 629–657.
3. Mishchenko-Driuchylo V. M. (2021) Fenomen poklykannia kriz pryzmu rozuminnia ukrainskymy ta zarubizhnymy naukovtsiamy [The phenomenon of calling through the prism of understanding by Ukrainian and foreign scientists] *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya psykholohichni nauky*, 11, 131–139. [in Ukrainian]
4. Stoliarchuk O. A., Serhieienkova O. P. (2022) Problema usvidomlennia osobystistiu poklykannia: teoretyko-empyrychni aspekty [The problem of personality awareness of calling: theoretical and empirical aspects] *Habitus*, 41, 192–196. [in Ukrainian]
5. Muliarchuk Ye. I. (2020) Poklykannia yak filozofsko-etychnyi fenomen [Calling as a Philosophical and Ethical Phenomenon] : dys. ... d-ra filozofii v haluzi filozofii : 09.00.07. Kyiv, 382 p. [in Ukrainian]
6. Bigham J. T. (2008) Role of Spirituality in Persons Choosing a Career in Education: Calling as a Motivating Factor. A Dissertation, Liberty University, USA, 103 p.
7. Hunter I., Dik B. J., & Banning J. H. (2010) College students' perceptions of calling in work and life: A qualitative analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 76 (2), 178–186. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2009.10.008>
8. Zhang C., Dik B. J., & Wey J., Zhang J. (2014) Work as a Calling in China *Journal of Career Assessment*, 23 (2), 236–249. <https://doi.org/10.1177/1069072714535029>
9. Hagmaier T., & Abele A. E. (2012) The multidimensionality of calling: Conceptualization, measurement and a bicultural perspective. *Journal of Vocational Behavior*, 81 (1), 39–51. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2012.04.001>